

Trosečník na kře ledové

Název emise: **František Běhounek**

Den vydání: 18. října 2023

Hodnota: **72 Kč**; kat. č. A1234

Rozměry známkového obrazu: 40 x 50 mm

Rozměry aršíku: 109 x 144 mm

Výtvarný návrh: Milan Bauer

Rytec známky i FDC: Václav Fajt

Druh tisku: OTp+OF; Tisk: Hradištko, sro.

Tisková forma: 1 AP

Náklad: 23.000 aršíků

FDC: OTp; Náklad: 2.300; Tisk: Hradištko, sro.

Oblíbená knížka mého dětství měla sice první slovo svého názvu v množném čísle, ale k novému aršíku jsem do titulku použil číslo jednotné. František Běhounek, jemuž je emise věnována, na ledové kře strávil 48 dnů, obklopen Severním ledovým oceánem, jen s chabou nadějí na záchranu, svou i svých druhů, dalších trosečníků...

Ale začněme od počátku. Náš hrdina se narodil roku 1898 v Bubnech, tehdy vesnici na okraji Prahy, dnes na rozhraní Holešovic a Letné. Jeho tatínek pracoval jako bagrista ve zdejší přístavu, a když v zimě řeka zamrzla, zabýval se ledářením. Malý František mu s tím jistě alespoň trochu pomáhal a zamrzlá Vltava byla možná první inspirací k jeho pozdějším polárním výpravám. Někteří jeho životopisci zmiňují toužebný povzdech budoucího cestovatele – „Dostat se tak jednou na ty daleké zasněžené pláně...“ Jako kluk z dělnické rodiny mohl tehdy jen těžko pomýšlet na gymnázium (rolí při rozhodování hrálo i to, že by rodiče nemohli platit každodenní cestu tramvají), a tak maturoval na nedaleké reálce. Úspěšně složil zkoušky na přírodovědecké fakultě Karlovy Univerzity a už ve čtyřicetileté věku získal doktorát! A nejen to, díky stipendiu pokračoval ve studiu na pařížské Sorbonně a zabýval se radiologickým výzkumem pod vedením dvojnásobné nobelistky Marie Curie-Sklodowské. Už to byl obdivuhodný nástup slibného mladého vědce, a přitom šlo o pouhý začátek jeho další kariéry. Na přímělu své profesorky byl jako osmdvacetiletý přijat do výpravy dobyvatele Jižního pólu Roalda Amundsena, která plánovala letět vzducholodí Norge k severnímu pólu.

Někdy se mylně uvádí, že byl součástí posádky, ale není to pravda – na palubě byly jen Běhounkovy přístroje, on sám zůstal na Špicberkách, kde prováděl radiologická měření. Mimochodem, na ty přístroje dlouho marně sháněl peníze a pomohla mu opět Sklodovská, která tehdy byla na návštěvě v Jáchymovských uranových dolech. Její žák Běhounek ji doprovázel a později o tom řekl: „Když jsem provázel paní Curieovou na její oficiální návštěvě v Československu, tak jsem se jí jen tak ze zdvořilosti zeptal, jestli by nechtěla také sestoupit do dolů. Ale jen tak zdvořile, poněvadž mě u ní nenapadlo, že by chtěla. A ona řekla

velmi udiveně: 'To je samozřejmě.' Tak jsem se hrozně podivil, poněvadž taková bábinka – vždyť je jí sedmapadesát, mně tehdy šestadvacet, tak pro mne byla bábinka, že – a ona chce fárat. A skutečně fárala. Vzala si ten promaštěnej havířskej klobouk na hlavu – a to tehdy nebyly takový moderní obleky, takový z Domu módy nebo ze Stylu, který dáváte dneska fárájícím turistům, a žádný kuky a žádný elektrický svítilny; byla karbidka, která víceméně prskala a vybuchovala a tak dále, a jen ten promaštěnej klobouk, kterej už nosil bůhvíkdó. To všechno si trpělivě vzala a sfárala a podepsala před tím revers, že fárá na vlastní nebezpečí.“ Když se jí pak svěřil se svým trápením s nedostatkem peněz na vybavení, napsala prezidentu Masarykovi, který pak na nákup přístrojů věnoval 10.000 korun a další prostředky poskytl ministerstvo veřejných prací. Běhounek s jejich pomocí při expedici prováděl řadu měření, například kosmického záření, což byl tehdy obor do slova v plenkách. I když tedy vzducholodí neletěl, seznámil se při přípravách s italským vzduchoplavcem a leteckým konstruktérem Umberto Nobilem, který Norge pilotoval.

A pod jeho velením se o dva roky později vydal na druhou cestu k severnímu pólu, nad nímž na palubě vzducholodí Italia přeletěl jako první Čech. Jde o nejnámější kapitulu Běhounkova života, již je věnována nová emise, a tak se o ní rozepíšu podrobněji.

Let Itálií absolvoval celý, od startu v Miláně, přes přelet nad Moravou, kde vzducholoď nadšeně zdravily davy diváků, po přistání na hlavní základně výpravy, v přístavu Kingsbay na Špicberkách.

Odtud Itálie podnikla tři polární lety, Běhounek se zúčastnil posledního, který skončil tragicky... Při návratu z přeletu nad Severním pólem v nepříznivém počasí povrch vzducholoď zatížila námraza a stroj dopadl na led. V odložené velitelské kabině jako zárukou přežilo devět polárníků, dalších sedm členů výpravy zahynulo. Velitel Nobile utrpěl řadu zlomenin, zranění byli i někteří další účastníci. Zůstali sami v mrazivé pustině, na plovoucí kře, jen s chabou nadějí, že je někdo objeví a zachrání. Ani ne třicetiletý Běhounek byl přitom obdivuhodným příkladem ostatním. Nobile na to v jedné ze svých knih později vzpomínal: „Ačkoli byl vyhladovělý, ačkoli jeho ruce byly zčernalé kouřem a jeho nohy téměř bosé, nezapomínal český učenec na své přístroje. Shledal je ve sněhu a pokračoval v měřeních, jež nemohl dokončit za letu. Zdánlivě chladný, nesnadno přístupný badatel, v mé mysli se však zjevuje za tímto přísným a akademicky odměřeným Běhounekem jiný, kterého miluji mnohem více – zabláčený Běhounek v odřené beránci kožešině, Běhounek z červeného stanu, Běhounek vznešené duše...“

Příběh toho slavného ztroskotání je všeobecně znám, vyšlo o něm bezpočet novinových článků, byly napsány knihy, a dokonce natočen film. Na záchranu

trosečníků se vzedmula obrovská celosvětová podpora, vypluly lodi, vzlétla letadla (v jednom při tom zahynul slavný Amundsen), a nakonec je po sedmi týdnech zachránil sovětský

ledoborec Krasin.

Dojemným a dnes už jen málo známým závěrem Běhounkovy účasti na Nobileho arktické výpravě byla cesta jeho sestry Anny, která se mu v tom dávném roce 1928 vydala na pomoc až do dalekého přístavu Kingsbay na Špicberkách, a to tehdy bylo mnohem těžší putování, jaké si dnes už nejspíš ani neumíme představit!

Díky účasti českého vědce se o dramatický příběh ztroskotání Itálie zajímali i lidé v Československu a na odvážné průkopníky nezapomněli ani po desítkách let. Máme na to dokonce osobní vzpomínku. V roce 1968, to mi bylo 13 let, jsem se jako člen kroužku mladých filatelistů vedeného předsedou komise mládeže SČSF Antonínem Oktábcem zúčastnil slavnostního zahájení Světové výstavy poštovních známek PRAGA'68. Za úkol jsme tehdy měli přivítat čestné hosty a předat jim kyty. Na tribuně spolužákovi připadl prezident Svobody a mně neznámý menší starý holohlavý pán, což pro mě bylo chvíli zklamání, než mi

někdo pošeptal, že je to slavný generál Nobile! Jeho jméno jsem znal z Běhounkovy knihy, a tak jsem byl hrdý, že mi podal ruku a chvíli jsem tam mohl vedle něj stát. Pak jsme byli na Letné při vypouštění balonů, které ti dávní vzduchoplavci startovali, a později jsem se dozvěděl, že mezi nimi byl i akademik Běhounek, ale s tím jsem se už nesetkal.

Od ztroskotání vzducholoďi Italia (1928) letos uplynulo 95 let a od úmrtí Františka Běhoučka (1973) rovné půlstoletí. Letu přes severní pól, který jej nejvíc proslavil, se zúčastnil ve svých necelých třiceti letech. Už před tím byl vědcem se slibnou budoucností a arktické výpravy, byť celosvětově známé, byly jen epizodami v jeho životě. Následující čtyři dekády vyplnil až neuvěřitelným množstvím práce, uspěl jako badatel, pedagog, organizátor vědecké práce a mimořádně plodný autor – napsal stovky odborných článků v řadě oborů a na pětadesát knih, a to zdaleka nejen vědeckých!

Dodnes, po mnoha desetiletích, v sobě uchovávám stopy klukovského nadšení, které jsem prožíval při četbě Běhounkovy knihy o polární výpravě. Ten pocit dobře vyjádřil jeho dávný velitel Nobile slovy: „Nikdo se neubrání kouzlu polárních krajín, kdo už tam jednou byl. Pocit naprosté svobody ducha; oproštěnost od každé starosti o hmotné věci, které nejsou nutné k životu; okolnost, že ztrácí na ceně myšlenky, zásady a city, které se jeví v obyčejném životě jako základní a důležité; peníze, zlato, věci obecně cenné mění se v předměty naprosto zbytečné, které odhazujeme bez pocitu lítosti; lidský zákon už neexistuje a ustupuje zákonu přírody; nesmírná samota, kde se každý cítí být pánem sebe sama; všechno to, jednou prožité, už se nezapomene a působí přitažlivostí, které není možná se ubránit...“

Nejspíš i proto mě lákalo se na oba zemské póly vypravit, napřed na ten severní ledoborcem 50 let vítězství, a do Antarktidy dokonce dvakrát, poprvé nám v dosažení pólu zabránila několikadenní sněhová bouře, před kterou jsme se museli uchýlit na ruskou základnu Novolazarevskaja, a teprve podruhé se nám na něm podařilo stanout. A na tom bodu, na té zemské točně, vedle něj jsme dokonce přespali ve stanu, jsem si vzpomněl na oba tyto dávné objevitele, Nobileho a Běhoučka, a v duchu jim poděkoval, že k téhle mé výpravě na samý konec světa mě jako kluka před desetiletími inspirovali...

Aršík je pojat neobvykle, jeho okraj je vlastně rámem známky, jejíž krása vynikne obzvlášť na FDC. FB

